

University of Groningen

De geboorte van Alexander de Grote

Tiemersma, Enno Willem

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1995

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Tiemersma, E. W. (1995). *De geboorte van Alexander de Grote: de astrologisch-magische capita 1,2,3,4,12 van het eerste boek van de Griekse Alexanderroman recensio a. s.n.*

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Hoofdstuk 4

De Perzische gezanten bij Alexander:

In caput I,23, § 2sqq. treft Alexander Perzische gezanten aan die schatting van zijn vader eisen maar Alexander stuurt hen onverrichterzake terug. Het gaat in dit hoofdstuk, evenals in de capp. 16 (het enig juiste antwoord op de vraag van Aristoteles aan de prinses wat hij van hen kan verwachten als zij eens koning zijn geworden) en 17 (Alexander bedwingt Boukephalos) om het heldhaftige en tegelijk schrandere optreden van een jonge prins. Nu wijst hij, bij afwezigheid van zijn vader, zomaar de gezanten van de Koning der koningen, Dareios, de deur. Hier dringt zich een vergelijking tussen het optreden van Alexander de Grote en dat van een vroegere Alexander, de zoon van Amyntas, op. Dit verhaal vindt men bij Herodotos. We laten de teksten hieronder volgen.

Ps. Kall. I,23, §2sqq. “Καὶ δὴ ὑποστρέφει καὶ εἰσέρχεται πρὸς τὸν πατέρα καὶ εὐρίσκει ἐπάνω αὐτοῦ ἄνδρας ἐστῶτας βαρβαρικῶ στολισμῶ καὶ ἐξετάζει.” “Τίνες εἰσὶν οὗτοι;” καὶ εἶπον· “Σατράπαι Δαρείου”. Ὁ δὲ· “Τί πάρεσιν ὧδε;” “Οἱ δὲ εἶπον· “Τοὺς συνήθεις φόρους ἀπαιτοῦντες τὸν πατέρα σου” “Ὑπὲρ τίνος δέ, φησιν, ἀπαιτοῦσι τοὺς φόρους;” Οἱ δὲ· “Τῆς γῆς ὑμῶν ὑπὲρ Δαρείου”. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἔφη· “Εἰ ταῦτα οἱ θεοὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔδωκαν εἰς διατροφήν, διὰ τί αὐτὸς τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν ἐρανίζεται; οὐ δίκαιον.” Καὶ καλέσας τοὺς βαρβάρους εἶπε· “Πορεύεσθε καὶ εἴπατε Δαρείῳ· ὅτε μόνος ἦν Φίλιππος, φόρους σοι ἐχορήγει ὅτε δὲ ἐγένετο αὐτῷ υἱὸς Ἀλέξανδρος, οὐκέτι δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ οὓς ἔλαβες παρ’ αὐτοῦ, ἐγὼ πρὸς σε παρὼν λήψομαι καὶ παρὰ σοῦ <ἀπαιτήσω>. Οὕτως εἰπὼν ἀπέπεμψε τοὺς φορολόγους μὴδὲ γραμμάτων ἀξιῶσας τὸν ἀποστείλαντα αὐτοὺς βασιλέα.

En hij keerde terug naar huis, hij wilde naar zijn vader gaan maar trof buitenlands geklede mannen aan en hij vroeg: “Wie zijn dat?” En zij zeiden: “Satrapen van Dareios.” En hij zei: “Waarom zijn zij hier?” “Zij eisen de gebruikelijke schatting van uw vader”. “Voor wie”, zei hij, “eisen zij de schatting?” Zij zeiden toen weer: “Ze eisen (een monster) van uw aarde⁶¹ voor Dareios”⁶². Toen sprak Alexander weer: “Als de goden dat aan de mensen voor hun levensonderhoud hebben geschonken, waarom neemt hij de gave van de god dan zelf als schatting? Dat is niet rechtvaardig”. En hij riep de "barbaren" bij zich en sprak tot hen: “Gaat heen en zegt tot Dareios: “Toen Philippos alleen was, betaalde hij u schatting, maar sinds hem een zoon Alexander geboren werd, geeft hij die niet meer, maar zelfs zal ik die schattingen die u van hem genomen hebt, bij u komen opeisen en meenemen. Zo sprak

---

⁶¹ De Perzen eisten van volkeren die zij wilden onderwerpen in de regel een monster van aarde en water. Bij Herodotos vindt men in V.18 en elders regelmatig de uitdrukking: γῆν τε καὶ ὕδωρ αἰτέω onderwerping eisen en γῆν τε καὶ ὕδωρ διδόναι zich onderwerpen of onderwerping aanbieden. Zie voor deze uitdrukking ook Lykourgos, 71.

⁶² Kroll (pg. 23, app. crit.) meent o.i. ten onrechte dat Ὑπὲρ Δαρείου; voor/terwille van Dareios een antwoord op een andere dan de (kennelijk bedoelde) vraag is. Het lijkt ons een heel logisch antwoord op de vraag: “Voor wie?”.

hij en hij stuurde de belastinggaarders weg zonder de koning die hen gezonden had, ook maar een brief waardig te keuren

Pseudo-Kallisthenes vermeldt dan nog dat Philippos erg verheugd was over het optreden van Alexander. “Ἐχαιρε μὲν ὁ Φίλιππος ὁρῶν τοιοῦτον τὸν Ἀλέξανδρον”.

Philippos verheugde zich toen hij zag uit welk hout Alexander gesneden was. Hier ziet men dus een opmerkelijk staaltje van zelfstandig optreden van Alexander. Hij bluft de gezanten van de Perzische koning af en keurt die koning niet ééns een brief waardig. Ook merkwaardig is dat Alexander Philippos hier als zijn vader beschouwt alsof er nooit sprake van ene Nektanebo is geweest. Uit dit caput van de Alexanderroman krijgt men de indruk alsof de eerste veertien capita bij een heel ander boek horen. Ook de structuur van deze passage is eigenaardig. Alexander ziet de vreemdelingen zodra hij thuis is gekomen en men zou dan mogen verwachten dat Alexander zijn vragen direct tot die vreemdelingen richt maar op grond van het feit dat die antwoorden in de derde i.p.v. in de eerste persoon gegeven worden, moet men wel aannemen dat hij zijn vragen eerst tot de leden van de hofhouding gericht heeft. Van een dialoog van Alexander met het gezantschap is hier geen sprake, hij stuurt hen domweg terug met de woorden dat het niet rechtvaardig is dat een koning datgene van een andere koning eist wat de mensheid van de goden gekregen heeft.

Recapitulerend kan men zeggen dat Pseudo-Kallisthenes de jonge Alexander ook hier als de geboren κοσμοκράτωρ heeft willen afschilderen. Ook Ploutarchos vertelt iets over de ontvangst van de Perzische gezanten door de jonge prins maar evenals in het geval van de slang, korter en minder spectaculair dan Pseudo-Kallisthenes. Plout. Vita Al., cap. 5: “Τοὺς δὲ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἤκοντας ἀποδημοῦντος τοῦ Φιλίππου ξενίζων καὶ γενόμενος συνήθης οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ καὶ τῷ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι μηδὲ μικρόν, ἀλλ'ὀδῶν τε μήκη καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπυνθάνεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τίς ἡ Περσῶν ἀλκὴ καὶ δύναμις, ὥστε θαυμάζειν ἐκείνους καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἡγείσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὀρμὴν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην”.

Tijdens een buitenlands verblijf van Philippos ontving hij eens de gezanten van de koning der Perzen en hij raakte al spoedig vertrouwd met hen. Door zijn vriendelijkheid en omdat hij absoluut geen kinderlijke vragen stelde — hij vroeg veeleer naar de lengte van de wegen, over de manier van reizen in het binnenland van Azië en over de koning, hoe hij was in de oorlog, hij vroeg hoe het stond met de dapperheid en met de strijdmacht van de Perzen — maakte hij zo'n grote indruk op hen dat zij versteld stonden en meenden dat de veelbesproken geduchtheid van Philippos niets was, vergeleken met de energie en de grote aspiraties van diens zoon.

De verschillen tussen beide verhalen zijn duidelijk, bij Pseudo-Kallisthenes gedraagt Alexander zich allesbehalve vriendelijk, bij Ploutarchos schijnt juist het tegendeel waar te zijn, beide verhalen komen echter op hetzelfde neer: Alexander is de geboren heerser. Het is hier niet de bedoeling te onderzoeken welk van beide versies het meest op waarheid berust, datgene waar het hier om gaat, dient in beide gevallen de typering van de toekomstige koning.

Nu staat dit verhaal over de vierde-eeuwse Macedonische prins in de Grieks-Macedonische

traditie niet op zich zelf. Bij Herodotos vindt men namelijk een verhaal waarin de vijfde-eeuwse voorvader en naamgenoot van Alexander een lastig probleem met Perzische gezanten, niet alleen resoluut maar ook op sluwe wijze tot een oplossing brengt. De oude koning Amyntas heeft zeven Perzische gezanten op bezoek die namens de Koning der koningen zijn onderwerping komen eisen. Amyntas is kennelijk niet zo'n sterke persoonlijkheid en hij zegt hun zijn onderwerping toe en er wordt een feestmaal gehouden. De Perzische gezanten willen meisjes bij zich aan tafel hebben omdat dat bij hen zo de gewoonte is. Amyntas zegt dat dat in Macedonië niet de gewoonte is maar dat mannen en vrouwen bij hen daarentegen van elkaar gescheiden zitten. Toch geeft Amyntas de Perzen min of meer hun zin omdat zij nu eenmaal machtiger zijn. Hij laat de meisjes komen en laat ze plaats nemen tegenover de Perzen. Die zijn daarmee niet tevreden, zij willen de meisjes naast zich hebben. Ook dit komt in orde en de Perzen die al erg veel hebben gedronken, gedragen zich al lang niet meer als heren. Amyntas is niet tegen de situatie opgewassen maar zijn zoon komt hem te hulp en stuurt zijn oude vader naar bed. Hier begint het nu volgende citaat:

Hdt, cap. V,20: “Ὡς δὲ ὁ Ἀμύντης χρηίσας τούτων οἰχώκεε, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς Πέρσας· “Γυναικῶν τουτέων, ὧς ξεῖνοι, ἔστι ὑμῖν πολλὴ εὐπετεία, καὶ εἰ πάσῃσι βούλεσθε μίσγεσθαι καὶ ὁκόσῃσι ὧν αὐτέων. Τούτου μὲν πέρι αὐτοὶ ἀποσημανέετε. Νῦν δέ — σχεδὸν γὰρ ἤδη τῆς κοίτης ὥρῃ προσέρχεται ὑμῖν καὶ καλῶς ὑμέας ὁρῶ μέθης — γυναῖκας ταύτας, εἰ ὑμῖν φίλον ἐστί, ἄφετε λούσασθαι, λουσαμένας δὲ ὀπίσω προσδέκεσθε”. Εἶπας ταῦτα — συνέπαινοι γὰρ ἦσαν οἱ Πέρσαι — γυναῖκας μὲν ἐξελθούσας ἀπέπεμπε ἐς τὴν γυναικίην, αὐτὸς δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἴσους τῇσι γυναιξὶ ἀριθμὸν ἄνδρας λειογενεῖους τῇ τῶν γυναικῶν ἐσθῇτι σκευάσας καὶ ἐγχειρίδια δοὺς ἤγε ἔσω, παράγων δὲ τούτους ἔλεγε τοῖς Πέρσῃσι τάδε·” Ὡς Πέρσαι, οἴκατε πανδαισίῃ τελέῃ ἱστιῆσθαι· τά τε γὰρ ἄλλα ὅσα εἶχομεν, καὶ πρὸς τὰ οἶά τε ἦν ἐξευρόντας παρέχειν, πάντα ὑμῖν πάρεστι, καὶ δὴ καὶ τόδε τὸ πάντων μέγιστον, τὰς τε ἑαυτῶν μητέρας καὶ τὰς ἀδελφείας ἐπιδαψιλεύομεθα ὑμῖν, ὥς παντελέως μάθητε τιμώμενοι πρὸς ἡμέων, τῶν πέρ ἐστε ἄξιοι, πρὸς δὲ καὶ βασιλείᾳ τῷ πέμψαντι ἀπαγγείλητε, ὥς ἀνὴρ Ἕλλην, Μακεδόνων ὑπαρχος, εὖ ὑμέας ἐδέξατο καὶ τραπέζῃ καὶ κοίτῃ”. Ταῦτα εἶπας ὁ Ἀλέξανδρος παρίζει Πέρσῃ ἀνδρὶ ἄνδρα Μακεδόνα, ὥς γυναῖκα τῷ λόγῳ. Οἱ δέ, ἐπεῖτε σφέων οἱ Πέρσαι ψαύειν ἐπειρῶντο, διεργάζοντο αὐτούς”.

Na deze vermaning ging Amyntas weg, maar toen hij weg was, richtte Alexander zich tot de Perzen: “Gasten, u hebt de volle beschikking over deze vrouwen, u mag naar bed met iedere vrouw die u wilt — ja, met allen, u zegt het maar. Nu is het echter bijna tijd om te gaan slapen en u hebt, zo te zien, behoorlijk veel gedronken. Weest nu zo goed mij toe te staan de vrouwen weg te sturen dat ze zich gaan baden, daarna mag u ze weer bij u hebben. De Perzen stemden daarmee in en hij zond de vrouwen naar hun vrouwenvertrekken. Alexander echter stak een even groot aantal baardeloze jonge mannen in vrouwekleden, hij gaf ze elk een dolk mee en bracht ze de eetzaal binnen. Nadat hij dat gedaan had, zei hij tot de Perzen: “O, Perzen, u hebt, zo te zien, van een uitstekende en copieuze maaltijd genoten, want alles wat wij verder hadden en bovendien alles wat we konden vinden, stond te uwer beschikking en nu bieden wij, om het geheel te bekronen, onze moeders en dochters aan opdat u zeker weet dat u van ons de eer krijgt die u toekomt en opdat u uw koning, die u gezonden heeft, bericht dat een Griek, een vorst over Macedoniërs u gastvrij heeft onthaald op het genot van

spijzen en vrouwen.”

Zo sprak Alexander en hij zette naast elke Pers, in schijn een vrouw maar in werkelijkheid een Macedonische jongeman neer. Toen de Perzen hen, in de waan dat het vrouwen waren, wilden betasten, werden zij door hen neergestoken

Dit was dan het verhaal van Herodotos over de 5e eeuwse voorvader en naamgenoot van Alexander de Grote. Na dit verhaal over de moord op de Perzische gezanten vertelt Herodotos nog hoe handig Alexander een Perzisch onderzoek naar deze zaak op niets deed uitlopen. Alexander koopt namelijk het hoofd van het recherche-team Boubares om en geeft hem zijn dochter Gygaia tot vrouw. Wanneer men zich nu afvraagt of dit verhaal van Herodotos als voorbeeld heeft gediend voor de verhalen in de Alexanderroman of voor Ploutarchos, dan kunnen we, afgezien van enkele details, een bevestigend antwoord geven op grond van de essentie van het verhaal, nl. het zelfstandige en bekwame optreden van een jonge prins en troonopvolger tijdens een (al dan niet toevallige) afwezigheid van zijn vader. Immers, zowel bij Herodotos als in de Alexanderroman komen de Perzen onderwerping eisen van de Macedonische koning en in beide gevallen treedt de prins zelfstandig op bij afwezigheid van zijn vader en weigert zijn erfdeel aan hen te onderwerpen, echter de wijze waarop Alexander de Grote de Perzische gezanten in de Alexanderroman en bij Ploutarchos behandelt, wijkt af van de handelwijze van de vijfde-eeuwse Alexander. Bij Herodotos laat de zoon van Amyntas de Perzen op listige wijze ombrengen, Alexander de Grote treedt wel autoritair tegen de Perzen op, maar laat hen ongedeerd vertrekken. Bij Ploutarchos treedt Alexander de Grote eveneens zelfstandig op, maar hij staat de gezanten diplomatiek, ja zelfs vriendelijk te woord. Daarbij maakt Ploutarchos geen melding van een Perzische poging Macedonië te onderwerpen. Wanneer men derhalve kan zeggen dat het verhaal bij Herodotos als model heeft gediend voor andere verhalen, dan geldt dat in de eerste plaats ten aanzien van het verhaal bij Pseudo-Kallisthenes.

Ten aanzien van de vraag of Macedonië onder Philippos II in een afhankelijkheidsrelatie tot Perzië verkeerde, kan het volgende worden opgemerkt.

Hoewel de Perzische macht een bedreiging bleef voor Macedonië, zowel als voor de Griekse staten, kan men niet zeggen dat Macedonië ten tijde van de jeugd van Alexander de Grote afhankelijk was van Perzië. De veroveringen die Philippos II in Thracië en Propontis, vooral ten koste van Athene maakte, hadden maar één doel: een groot en machtig Macedonisch rijk.⁶³

---

⁶³ De veroveringen van Philippos in Thracië en Propontis ten koste van Athene: Zie Diod. 16,4. 8,1.; ibidem 16,8,3. Demosthenes, Philippica, 3 en 4. Justin. 9,1.